

Cyclone Gabrielle Fepueri 2023

Ka hāiasoag tes ta 'āe la pō ma ut tes ta 'āe la pō hāiasoaga

Puk te'is af'āk sio rogrog tūtū ne mou se kāinag hāiasoag ne ōs ma pō la nā se iris ne agtāu ma noanoa hūn se Lāg Hā' te'is Cyclone Gabrielle.

Nōnō ka 'ou māuri agtāu ma ta tē mamārut ne raksa'at, he' se 111.

Hāiasoaga se iris ne noh 'e Auckland

Rogrogo ne mou se hāiasoag ne ōs se iris ne agtāu ma raksa' ne lāg mah ta 'e pure'ag ofrāu ne Auckland la af'āk 'e website ne Civil Defence:

<https://www.civildefence.govt.nz/resources/news-and-events/news-and-events/auckland-severe-weather-what-support-is-available-and-where-can-you-get-help/>

Famör ne mou se ta matnitū hoi'ākit (Foreign Nationals)

Famör ne mou se ta matanitū hoi'ākit (Foreign Nationals) ne pā 'es hāiasoaga noj la hāifāegag ma ofes ne mat ne 'oris matanitū ta: Embassy ne High Commission.

'Oris rogrogo ma nampa ne pō la hāifāegag ma iris la rāe 'e ut te'is

<https://www.mfat.govt.nz/en/embassies/>

Famör ne leu mane'am se Niu Sirāgi noj la hāifāegag ma 'oris travel insurer nōnō ka 'oris ruerue 'e laloag ne hanue ta noanoa.

Ut ne vāe la hāiasoagan famör ne agtāu ma okoki (Civil Defence Centres) sāe 'e 'on 'ihete

Ut ne hat la Civil Defence Centres tāe sāe se famör ne kop la hot 'e ut ne iris noho e ma kat pō 'e ra la noh ma 'oris kāmāne'aga ne kāinaga. Figalelei ma ho'am ma 'āea tē ne 'āe kop pāu la a'es'ao'āki, hat tape' ma vāi ne 'af'afa, hā' mahmahana, ma tēla'ā 'on lā'riri' susu.

La 'inean te' ne ut fo'ou ne hat la Civil Defence Centres, sākior se website ne mou se Civil Defence Emergency Management Group 'e 'ou pure'ag ta.

Se iris ne noanoa ka kat pō 'e ra la hele' 'e Civil Defence Centre, figalelei ma he' se Civil Defence Emergency Management Group 'e 'ou pure'ag ta la hāifāegag sal tes hoi'āk la pō la hāiasoag se 'āea.

<https://www.civildefence.govt.nz/find-your-civil-defence-group/>

Hāiasoag fakmonē 'e maj te'is Work and Income

Hāiasoaga la pō nōnō ka 'āe agtāu pāu ma tē raksa' ne kotā sok sio rēko 'e hoi ta ma lāg hā' ta.

Ma 'on sal ma'oi ne maj te'is Work and Income la pō se' ma la hāiasoag, ka 'āmis la pō se' ma la juj'āk salan ma mu'ākia 'āe hūn se tē ne sok se 'āea. 'Āe kat a'noa ra la pō 'e tōg te'is benefit.

'E av ne tē sok a'ferehitit sok se 'āea, Work and Income la pō se' ma la hāiasoag se tōg ne tē nōnō ka 'āe kat 'es sal hoi'ākit la hāiasoag se tōg ne 'ou tē.

Maj te'is Work and Income la pō se' ma la hāiasoag:

- tōg ne mou se māūr fakforo
- hā' takaga ma pulagkete
- tēla'ā
- tōg ne mer ta
- a'lelei ne ta tēet ne tōg ne tē ne fun tē fak se jāk tūn sunu ma tē hoi'āk ne hat la appliances
- tōg ne garue ne kat pō 'e ra 'e rēko 'āe kat pō 'e ra la garue.

Maj te'is Work and Income pō tape' ma la nā kaining hāiasoag hoi'āk fak se benefits ma hāiasoag se tōg ne tē fak se tōg ne rī ne la noho.

Tē ne famori la agtāu ma kop ma la tū'āk sio, ma tē ne 'āe la pō la hūn'āk se tē ne agtāu se 'āea. 'Āe kop ma ke la hō'āk monē ta ka nōnō ka sākior tēet la a'fūmou'āk ne 'āe kop la a'sok tēkāe te'is.

Website: <https://www.workandincome.govt.nz/eligibility/urgent-costs/index.html>

He' se 0800 400 100 se hāiasoaga se tē ne pā 'es la tōg miji la sāe 'e 7am–5pm Manrē se rān Lima, ma 8am–5pm 'e A'ita.

Pure'ag Māori / Hāiasoaga se Iwi

Civil Defence Emergency Management Groups tae a'sokoa hāifāegaga ma iwi, hapu ma pure'ag Māori 'e te' ne ut tūtū 'atakoa ne agtāu ma raksa' ne lāg mah ta. Hat tape' ma hāiasoaga se sākior ne tē ne pā 'ese, tē ne la hāiasoaga, la la'oag 'esea ma tūrit ne leum 'e matanitū ta ma matā' ne rogrogo 'on la a'hele' se famori. Te Puni Kōkiri ma te' ne maj 'atakoa tae hāiasoag se 'amnāk ne garue.

Hāiasoaga se famör Pasefika

Minsiterī se Famör Pasefika tae majat 'e Matanitū ta ne 'on'on garue te'is la hāiasoagan ma nā mu'āk tē 'e tēkāe ne mou se hanhap fak foho (policies) ma hanhap fak hāiasoag fak matanitū (interventions) ne la 'ut'ākia se mu' māūr 'on famör Pasefika ne noh 'e Aotearoa. Iris noh hāisok'ākiāg ma pure'ag Pasefika 'e ut tūtū ne hanue te' ma potsusun 'e 'oris 'inea ne famör Pasefika, 'oris aga, ma tē ne 'oris huga mah sin ne la mu'ākia fā' ne foh ofrāu (public policy), prokrām ne la a'soko, ma rēpuer ne la a'soko ne la tae se famör Pasefika 'e Aotearoa.

Ministerī se Famör Pasefika tae noh hāisok'ākiāg ma famör mu'āk tē Pasefika, pure'aga, ma ut garueag Pasefika la fakputua rogrogo.

Nōnō ka pā 'es hāiasoag figalelei ma 'imel se contact@mpp.govt.nz ne sākior se www.mpp.govt.nz

Hāiasoaga se pure'ag ne hat la Ethnic Communities

Ministerī ne Ethnic Communities la noh sok'āk hāifāegaga ma hāisok'ākiga se te' ne pure'aga la sui'ākia kaining hāiasoag ne la pō la nā se irisa.

Ministerī ne Ethnic Communities tāla noh hāisok'ākiāg ma kikia ma te' ne maj 'atakoa la 'io la te' ne tē ne famori pā 'ese la pō se ethnic communities fak se pā 'es ne mou se hanhap ne fāega, ut nohoga la la'oag 'esea ma ag fak hanuā 'on famori, tēla'ā, ma ut la a'sokoa rotu.

Hāiasoaga se Famör Fup 'af'af ne Pipiki

Whaikaha – Ministry of Disabled People (Ministerī se Famör fup 'af'afa ma pipiki) tae nā sio fas'āk tē ma puer'āk lelei:

- Nōnō ka 'āe agtāu ma tē 'i, figalelei ma he' se ut te'is 111. Nōnō ka noanoa la a'fai ne hāifāegag 'e telefon ta, ās'āk la fā' ta fāeg luket ma nā se 111 TXT service la pō'ia maj ne Mōs'āk Rāhi, Motokā sal'āk 'af'afa ne Pirismāne: <https://www.police.govt.nz/111-txt>
- Famör ne fup 'af'af ne pipiki ma kahunohoga ma kånaga la pō se' ma la hāifāegag ma ut te'is Whakarongorau Aotearoa, New Zealand Telehealth Services, nōnō ka 'āe pā 'es hāiasoag ma he' se 0800 111 213, Text 8988. Ne la pō hāiasoag 'e New Zealand Relay Service www.nzrelay.co.nz.
- Nōnō ka 'āe la' se ta utut ne hat la Civil Defence Centre ma 'ou kāmīā ne hāiasoag se 'āea, 'āe noj la hoa' iris 'āea. Se mao'ākia tē tūtū hoi'āk ne kop la 'ese, fak se devices, vāi ne 'af'afa, hā' mahmahana, ma tē 'on lā'riri'i ne lā'riri' susu

Hāisoaga se mānmanu (Animal welfare)

'Ou mānmanu 'ou garue la 'io ka ma matā'ua. 'Āe kop la hat tape' ma iris 'e 'ou ōsōs ma fū'āk ne ta 'amnākit se tēet ne kop ma la sok a'fer'ehitit.

- Nōnō ka kop la hot mij 'e rēko tē ne soko, hoa' 'ou mānmanu ma 'āe – nōnō ka la pō la a'sok ka kat 'es mamārut ra – ne hoa' iris se utut ne la ū ka pār irisa.
- Nōnō ka 'āe kop la rou 'ou mānmanu, 'io la iris la noh ū 'inea ne tese 'e sisi ne laloag rī ta.
- Nōnō ka ma 'ou mānmanu hag fak se kāu ne hāsu 'e pā 'on mānmanu ne 'el se ut ne tātū hāe ne sāfu ne kop ma hoi ta la soko (sāf riri'i, sāfu ma tes tū hoi'āk.), 'ut'āk iris se ta ut lamlamat.

La pō rogrog hoi'āk sākior se Ministry for Primary Industries (MPI) factsheet: Mānmanu hag ne agtāu ma hoi ta – www.mpi.govt.nz/animals-in-emergencies

Kokon'āk ne mānmanu

Figalelei ma he' se 'ou CDEM Group 'e 'ou pure'ag ta la rak'āk te' ne tē ne mou se hanhap ne mānmanu. MPI la sākior se te' ne famör ne he'uof hūn se ta kokonot se 'oris mānmanu.

<https://www.civildefence.govt.nz/find-your-civil-defence-group/>

Hāiasoag ne mou se tāk ne mānmanu (Veterinary services)

Nōnō ka 'ou mānmanu la ao potoa ta tēet ne sok se irisa, hāifāegag ma ofes ne 'ou tāk ne mānmanu (veterinary clinic).

Mānmanu Haga

La far hāiasoag 'e rēko mānmanu haga, rī nohoga ne ma 'on vek ma pā ne mānmanu (lifestyle blocks) ne tēla'ā 'on mānmanu he' se **Federated Farmers 'e 0800 FARMING (0800 327 646)**

Insurance ma nā ne puk far tē te'is claim

Nōnō ka 'ou hanue ta, motokā ta, ma tē ne laloag rī raksa' 'e rēko lāg mahat ne soko, sik maļ tē'og ka kat seminte 'ut'āk ra tē 'i ma rak'āk mij pāu se kampanēet ne 'āe tōg 'ou insurance. 'Āe la he' la haifāegag ma kampanēet ne 'āe tōg 'ou insurance ma iris tae la rak'ākia se 'āea tes hoi'āk la rē, ma la pō la claim tapen tē 'i – nōnō ka aier'āk – ka EQ Cover 'e Toka Tū Ake EQC garue tapen.

Nōnō ka 'āe kop la rē la utut ne 'āe noho e la pār ka ū, ma'ma' a'lelei, fūag rī fūmou, ma kat usāg ra, figalelei ma fā' te' ne garue ne a'sok sio se rī ta ma teak maļ 'e av ne garue ta kat seminte kamat ra ma vaļiag ne garue ta ma āf'āk te' ne peap ne tōg ne garue ne 'āe tōg sin.

Nōnō ka 'āe kat 'es insurance se rī ta ka 'es 'e insurance se tē ne laloag rī ta, ma haifāegag ma kampanē ne 'ou insurance ne tes ta hat se 'ou insurance. 'Io la 'āe la teak maļ ma'oi ma noh āf'āk te' ne rogrog 'atakoa ka kat seminte tafir'āk ra ta tēet, nōnō ka la pō.

Puer'āk lelei ne kat tōg ra la pōam 'e kaugaruag te'is [Residential Advisory Service](#) ne hat se MBIE ne haiaesoag la maf'ākia famori (advocacy services) ma nā puer'āk lelei se famör ne 'es rī ne ao potoa 'oris puk far tē (claims) la a'lelei te' ne tē ne raksa'a hün se hoi ta. 'Āe la pō se' ma la saķior se info@advisory.org.nz or ring 0800 777 299, 03 379 7027 for more information.

EQCover se tē ne soko

EQCover la pō la nā haiaesoag se tē 'i:

- Tukor ne huḡ ne pera 'e ta solot ne tē mafmāfat, EQCover la pō la nā haiaesoaga se rī nohoga ma pera
 - nōnō ka rī ta la rēmane'ākim 'e tukor ma huḡ ne pera 'e ta solot ne tē mafmāfat, vāeag monēt ne hat la cover se rī ta la hele' 'e tohiag te'is (\$150k ne \$300k, tā ke 'e terḡnit ne la a'fo'oua kirimin ta ne policy)
 - tēet ne hat la cover se a'lelei ne rī ta ne hō'āk ne perat se lag pā ta, la hele' 'e maf ne fiket ne fāi 'e kirimin ta se pear ta'ag ne hat la insured land.
- Tē ne rē mane'āk hün se raksa' ne sokom 'e hoi ta ma lāg mah ta, EQCover la nā ke se pear ne hat la insured land, ma maj ne hat la private insurers tae la nā'ia vāeag monēt se a'lelei ne rī.
 - 'ut'āk ne tē ne maḡum 'e hoi ta fak se fanfana ma 'āi hū ne raksa' 'e lāg mah ta ne taḡ ta hoa' 'e āu heta

Haifāegagat se pōag ne monē ne mou se pera la pō se' ma la fep 'e hele' se avat ne ta rēpuret la soko ma haifāegaga 'e le'et ne tē ta soko ma 'oris kampanēet ne nā'ia 'oris insurance iḡ tē pumuet. Rogrogo ne kop ma la 'es'ao se famör ne 'es 'oris rī pāut tae 'e links ne nā sio 'e lopo:

Puer'āk lelei ofrḡu

- [Householders' Guide to EQCover](#) – a'luḡ ne rogrog ne mou se gargarue ne maj te'is EQCover, tē ne maj te'is la togi ma tē ne iris kal tōg ra, ma 'on la a'sok tapen ne 'amnāk te'is EQCover claims.
- [Householders' Guide to Residential Land](#) – a'luḡ ne rogrog ne mou se gargarue ne maj te'is EQCover 'e tēkāe ne mou se pear 'on famori ne hat la insured residential land, tē ne iris la togi ma tē ne iris kal tōg ra 'e av ne ta tēet la soko.

Puer'āk toton ne hün'āk pḡu se ta tēet (la pō la pān, 'e av ne pā 'ese)

- [Land Cover – Storms and Floods](#) factsheet – ka EQCover la garue tapen se tē ne la rēmane'ākim 'e ta lāg mahat ne hoit 'e tēkāe ne mou se pear 'on famori ne hat la insured residential land.

- [EQCover – Land claims](#) factsheet – tohiḡg tūtū ‘e sal fakgarue ne mou puk far tē ne mou se pera (EQCover land claim), famör ne la ‘es väeaga ma ‘on la rēfiḡk’āk tapen ne väeag monē.

Rogrog ne mou se noh togi (tenancy)

Nōnō ka ‘äe noh tög (tenant) ‘e ‘ou nohoag ta ne ‘äe ta ‘on ‘ou riit (landlord) ne famori noh sin, ‘äe la pō se’ ma la pō roggrog hoi’āk hün se ‘ou ‘es pure ma ‘es ne’ne’it ma tē ne kop la rē ‘e www.tenancy.govt.nz ne he’ se 0800 TENANCY (0800 836 262).

Ut rakoga ma ut rakoag ‘on lä’riri’ pḡu

Puer’āk lelei ma roggrog ne mou se lḡg mah te’is la pō ‘e website ne mou se Education ma la noh a’fo’ou’āk ma a’fūmou’āk ‘e av ne tē ‘i la jene, figalelei ma ḡkior se ut ‘i la pō’ia roggrog fo’ou: [Severe weather event advice and guidance – Education in New Zealand](#).

‘Amis fas’āk la o’o’i ma famör ne matḡ’ se lelea’ rako la ḡkior se ut rakoga ma ut rakoag ‘on lä’riri’ pḡu ne iris agtḡu ma lḡg mah ta ma ḡio’ se iris ne iris ös ma a’hḡe’āk la säe hoi’āk ‘e av hes ta. Ministerī ne Rako ḡiasoag se ut rakoga ma ut rakoag ‘on lä’riri’ pḡu la ḡiasoag se ‘oris garuet la a’ma’ma’a ma a’leleia ut rakoga ‘e rēko tē ne soko la pō la ut rakoag ‘i la pō la säe hoi’āk.

Maj ne Mäür Fakforo

Ut garueag ne mäür fakforo täe noh sok’āk ma kikia ‘oris matḡ’ut se famori nōnō ka äe pā ‘es ḡiasoag.

Hḡspet ‘atakoa, hat tape’ ma ut ne mou se tē ne sok a’ferehiti (emergency) täe nōnō säe la’ mo. Nōnō ka ‘äe ‘af’af pḡu ma pā ‘es ḡiasoag mij pḡu, **figalelei ma he’ se 111**.

Se ‘af’af ne kat mah ra, famori la pō se’ ma la he’ mumuḡ se ‘oris tḡku. Telefono la noh säe aoa’ 24, tē ruḡ la säe pḡu ne la pō la ḡifäegag ma ta tḡkut ‘e av ne ut ta’ag la pā. Tḡk ma’oi ne a’mou säe ‘e a’ita ma sapatō kop ma la säe la fak ma se ‘oris av garue.

Se tē ne pā ‘es pöpör, ka kat mah ra ka ma ‘on kokonot se ‘ou mäür fakforo ‘e av ne ‘ou tḡk ta kat pō ‘e ra, ḡifäegag ma utut ‘e ou pure’ag ta ne mou se accident ma medical centre. Ut ‘atakoa ‘i la pō la räe ‘e [Healthpoint](#). Koroa ne tög’āk vḡi la pō se’ ma la ḡiasoag ‘äe nōnō ka ‘äe kat ‘es ra ‘e ‘ou puk ne fā’ se teak ne ‘ou vḡi ne ‘ou tḡk ta a’mou nā se ‘äea. Te’ ne koroa ne tög’āk vḡi ne ‘af’afa ne säe la pō la räe ‘e [Healthpoint](#).

La pō puer’āk lelei ma ḡiasoag ne mou se ‘ou mäür fakforo, ne nōnō ka ‘äe kat ‘inea ra ne ut tes ta la la’ la far ḡiasoaga, he’ se Healthline 0800 611 116.

La pō ḡiasoag se kokon ne huga, ‘af’af ne filo’u ne mäür fakforo ma mäür lelei, he’ ne fā’ ta fäeag luket se Need to Talk? ‘e 1737 la ḡifäegag ma ta famorit ne rak ma majḡu se garue te’is ka kat tög ra, aoa’ 24 terḡnit, terān 7 ‘e laloag ne gasav ta. Famori la pō se’ ma la far’āk ḡiasoag se utut ne iris a’mou la’ ma kel’āk se ‘oris tḡku.

Figalelei ma noh matḡ’ nōnō ka ‘äe la rue la la’ se ta ut hoi’ḡkit, kop ma la ma ‘on sal la noh pā la’ mo ‘e ut ‘e ‘on rereg; ḡkior se muḡ la ‘io la salat ne ‘äe a’mou la’la’o e la säe ka ū.

Måür lelei

Rogrog ne fã' sio la pō la hãiasoag tape' ma se 'ou måür lelei.

'On pumuã ne la mōs la õf mōs ma mōs a'lelei 'e av noanoa 'i

- Puer'ãk lelei la hãiasoag: <https://www.healthnavigator.org.nz/healthy-living/sleep/sleep-tips/> (ut te'is aier'ãk 'e DHB se måür fakforo ma måür lelei)

'On pumuã ne sui'ãk se lele'a tē ne soksoke – fãeag se irisa ma a'fãi se tē ne iris la 'ea

- 'Amnãk lelei he his 'i: <https://www.kidshealth.org.nz/coping-natural-disaster>

Sal hoi'ãk la hãiasoagan 'os filo'u ma 'os a'hãe

- Noh kokono ne ararua iã tēet ne a'mou soksoke 'e av ne ta tēet sok a'ferehit fak se hoi ta. Iã tēet ne a'mou soksoke se 'os a'hãe ma foro 'e av ne la tãria ta tēet ne sok ma hō' noanoa se 'os mãuri. Fãeag se famori ma hãiasoag se lelea' ne tore la pō se' ma la salat ne pō la a'hele' fũrmaria ma 'es'ao se 'os måür fakforo.
- Nōnō ka 'ãe pã 'es hãiasoag hoi'ãk se 'ãe ne ta lelea' hoi'ãk:
 - he' se ofes ne 'ou tãk ta (general practice), Tãk ne garue 'e vãhiãg ne av garue ne Healthline 'e 0800 611 116
 - he' ka kat tōg ra ne nã ta fãeag luket se nampã te'is 1737 la hãifãeag ma ta famorit ne majãu ka rak se maj te'is (trained counsellor)
 - 'e av ne ta tēet la sok a'ferehit, he' se 111

A'ma'ma' tē 'e vãhiãg ne hoi ta

Iã tē pumuet la a'ma'ma' 'atakoa ma a'mamas 'ou laloag rĩ ta ma te' ne tē ne tãe 'e laloag heta. Tãnut ne leum 'e hoi ta kop ma la sōl ma fio' 'on famori ma tē raksa' hoi'ãk ne pō la rēmane'ãk 'ou rĩ ta.

- Nōnō ka 'ou pãm ne kãs fun tē'la'ã ta (gas meter) la raksa' hũn se tãn ta ma rapis ne leum 'e hoi ta, hãifãeag mij pãu ma kampanēet ne tōg'ãk kãs se 'ãea (gas supplier).
- Garue ma matã' a'lelei 'e av ne la a'ma'ma' tē 'e vãhiãg ne hoi ta ma kãp'ãk ta hã' ne la pãrea 'ãe ma sor a'lelei pãu 'ou si'u 'e vãhiãg ne 'ou a'ma'ma' tē ta ka kat seminte 'atãk ra se tēla'ã.
- Matã' la lã'riri' ma mãmãmãnu la a'sousou 'e ut ne hoi ta soko e hele' se avat ne ut 'og a'ma'ma' a'lelei ka hele' la pãr ka ũ se iris la manea' sin.
- Sik mãl ma mãl ruerue ne mou se raksa' ne tē 'og ma tēet ma ne kop pãu la 'ut'ãk 'e laloag rĩ ta ka kat seminte kamat a'ma'ma' ra, hũn se insurance.
- A'ma'ma', hot'ãk te' ne tãn ne kop la hot'ãki ma a'mamas a'lelei ma mij pãu nōnō ka la pō. Teak te' ne tē 'atakoa ne mata ma vãvhiãn la 'ut'ãk – eap ne laloag rĩ, tē ne laloag rĩ, hã' ne takaga, hã'u, tē hoi'ãkit ma, ma nã se sisi la a'mamas 'e av ne lãg ta lelei.
- Tafir'ãk te' ne tēla'ã ma tãn la 'imo ne agtãu ma hoi ta, hat tape' ma tē ne hãe se laloag ne kese ne tē hãeag tē plãstiki.
- Se 'ã ta tē ne hao 'e veko nōnō ka hoi ta hele' 'e pear ta ne ut ta'ag. A'ma'ma' tē ma 'ut'ãk 'atakoa mofa ma huãrãk vãi te'is lime se vek ta.